"OUTREACH"

- FRA LUKKET FEST TIL ÅBNE DØRE

Om konferencen
"Symfonisk pædagogik
– formidling af klassisk musik til børn"
i Aalborghallen 12.-13. april 2012

Udarbejdet af Lars Ole Bonde, professor i musikterapi
AAU og medarrangør af konferencen for DNMPF

AALBORG SYMFONIORKESTER

Rapporten er udarbejdet af Lars Ole Bonde, professor i musikterapi AAU og medarrangør af konferencen for DNMPF

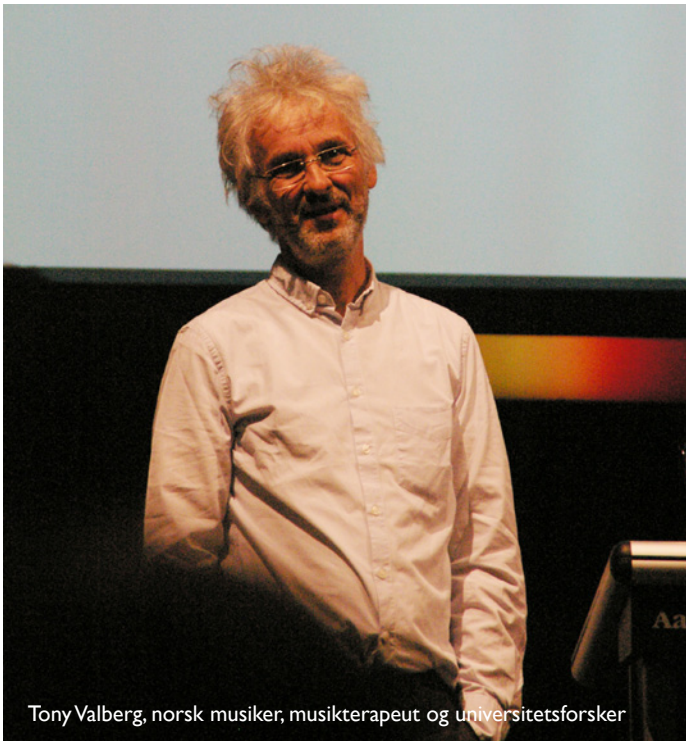
Tony Valberg, norsk musiker, musikterapeut og universitetsforsker

De fleste har nok oplevet en skolekoncert, hvor en dirigent med ryggen til publikum står i spidsen for en masse fint påklædte musikere, der koncentrerer sig om deres noder, mens musiklæreren tysser på de elever, der ikke kan forholde sig i ro. Selvom musikken i sig selv kan lyde spændende, kan sådan en koncert let opleves som "en lukket fest", hvor der foregår noget interessant oppe på scenen - **men hvordan kan man mon selv blive en virkelig deltager i festen?**

Det spørgsmål blev drøftet på konferencen "Symfonisk pædagogik", hvor næsten 200 deltagere fra Danmark, Norge og Sverige havde taget imod invitationen fra Aalborg Symfoniorkester (ASO) og Dansk Netværk for Musikpædagogisk Forskning (DNMPF) midt i april. Faktisk var deltagerne i konferencen en sjælden blanding af fagfolk, der normalt færdes i deres egne små og afgrænsede miljøer: musikere og administratorer fra symfoniorkestre og klassiske ensembler, musiklærere og musikskolelærere, konservatorielærere og -studerende og universitetsforskere. Bedømt ud fra klapsalverne efter de mange indlæg og mange spontane udsagn undervejs var det et yderst vellykket træf – på et vigtigt tidspunkt i historien, hvor børns møde med klassisk musik langt fra er en selvfølge, men hvor der til gengæld er mange nye og spændende tiltag. - Som musikeren Thomas Sandberg sagde det i sin afrunding, var konferencen så inspirerende, at den bør følges op snarest! Dette er nu op til Landsdelsorkestrenes Samarbejdsudvalg.

Konferencens to dage afspejlede samarbejdet mellem ASO og DNMPF på den måde, at førstedagen (tilrettelagt af DNMPF) bestod af oplæg, der bredt belyste vores viden om arbejdet med at forene størrelserne børn og klassisk musik, mens andendagen fokuserede mere snævert på symfoniorkestrenes arbejde med at udvikle nye koncertformer og pædagogiske programmer for børn op til 12års alderen.

I det følgende vil jeg kort omtale de enkelte oplæg.
Efter rådkvinde ANNE DORTHE KROGHs engagerede og varme velkomst fulgte en række inviterede foredragsholdere. Disse var via et pointsystem udvalgt af DNMPFs medlemsinstitutioner ud fra arrangementskomitéens lange liste over mulige emner. På baggrund af det dystre billede, der tegnes af dansk musikpædagogiks situation i den STATUSRAPPORT, som blev udgivet af DNMPF i 2010, og som blev nævnt i DNMPFs formand FREDE V. NIELSENs velkomst, var det en fornøjelse at høre oplæg, der ikke var præget af misantropi, nedskæringsprotester eller pessimisme, men tværtimod af gåpåmod, initiativlyst og optimisme.

Der findes meget lidt egentlig forskning inden for området 'formidling af symfonisk musik til børn'. Området kaldes også "Outreach", dvs. (især symfoniorkestrenes) ud-af-huset-programmer for børn og andre målgrupper, som ikke af sig selv kommer til klassisk koncert. "Forskning" skal i denne kontekst forstås som planlagte undersøgelser af udvalgte processer og resultater af mødet mellem børn og klassisk symfonisk musik, altså undersøgelser baseret på skriftlige kilder, spørgeskemaer, interviews, observationer, statistikker og den slags. En af de få nordiske forskere, der har arbejdet med emnet Outreach er den norske musiker, musikterapeut og universitetsforsker TONY VALBERG, som i februar 2012 forsvarede sin PhD-afhandling En relasjonell musikkestetikk. Barn på orkesterselskapernes konserter. Valberg fremlagde en lang række historiske, teoretiske og praktiske resultater af sin forskning, og det var tydeligt at han dermed gav mange tilhørerne nye og brugbare begreber og forståelsesrammer ift deres praksis. Historisk identificerede Valberg tre "bølger" af formidlingsstrategier, koncertformer, begreber og diskurser, som har været og stadig er i anvendelse, når børn skal præsenteres for klassisk musik nemlig: **(1) Dannelseskoncerten, (2) Dialog- og oplevelseskoncerten og (3) Den relationelle koncert.**

Dannelseskoncerten har en lang historie bag sig – og er baseret på et bestemt læringssyn: via omhyggelig, faglig formidling kan børn

lære at forstå musikken som kunstart, og dermed blive dannet/opdraget som fremtidens forstandige publikum. Dette projekt – som er blevet kritiseret for at være både gammeldags og elitært – lykkedes imidlertid ikke, må man konstatere, og koncertformen er i dag stort set forladt (i forhold til børn).

Dialog- og oplevelseskoncerten opstod som et alternativ især fra 1980erne. Grundtanken er, at børnene skal have en æstetisk oplevelse (snarere end erhverve kundskab), og midlerne til dette er at bruge konferencier, storytelling, multimedia, dialog og samhandling (f.eks. at børnene synger eller klapper med). Denne i dag meget anvendte koncertform er blevet kritiseret for at være ren underholdning, så kunstdimensionen drukner i den populære indpakning.

Den relationelle koncert er den nyeste "bølge", en postmoderne form, som tager udgangspunkt i at musikoplevelse grundlæggende bliver til i relationen mellem mennesker, og at erkendelse kan være non-verbal, kropslig og 'tavs'. Børnene tages alvorligt som medskabende aktører, og hele koncertformen er lagt an på at inddrage dem mest muligt via såvel den konkrete indretning af rummet og forløbet og som aktører via oplæg til forskellige deltagerstrategier. Tony viste eksempler på denne koncerttype, som han selv har været med til at udvikle i Norge, både for førskolebørn og skolebørn (filmene er med på den dvd, der ledsager phd.-afhandlingen).

Valberg gjorde det klart, at denne type koncerter har sin egen teoretiske platform: den relationelle æstetik, udformet af Nicolas Borriaud, med centrale begeber som: Hen-vendthed, Deltagerstrategier, Ikke-diskrete lyttestrategier og Nærvær.

Det er ifølge Valberg op til symfoniorkestrene selv, hvordan de vil placere sig i feltet. Den relationelle koncert er teoretisk velbegrundede i nutidig udviklingspsykologi (Bowlby, Stern m.fl.), men de kræver omfattende udviklingsarbejde, hvis de skal fungere godt. Dialog- og oplevelseskoncerten er effektiv og populær, men spørgsmålet er, om den kan udvikles yderligere og for alvor gøre børnene til musikalske aktører?

Findes der ikke megen "Outreach-forskning", er der til gengæld gjort en masse praktiske erfaringer med forskellige måder at kombinere størrelserne børn og oplevelser med klassisk og ny orkestermusik. 6 danske pionerer fortalte om, hvordan de på hver sin måde har skabt møder mellem børn og partiturmusikken.

KLAUS GJEDE fortalte med mange informative og rørende videoklip om det store orkesterprojekt, som den private velgørende institution YoungCare har startet i Danmark (se www.youngcare.dk). Med baggrund i et samarbejde med organisationen El Sistema fra Venezuela (ikke mindst kendt for sit flagskib Simon Bolivar Orkestret med dirigenten Gustavo Dudamel), med fondsmidler fra bl.a. Obel-fondet og med 13 kommuner som samarbejdspartnere er 10 børneorkestre under udvikling over hele landet
Der er tale om børn med alvorlige sociale problemer, og mange af dem har indvandrerbaggrund. Musikken og orkestersamspillet bruges som et værktøj til at integrere dem i nye netværk, som kan tilgodese deres særlige behov. Frivillige voksne amatørmusikere virker som mentorer med primært socialt formål, og de spiller i et YoungCare Orkester sammen med børnene ud fra ønsket om at skabe en fremtid for dem, på lige vilkår med andre børn. Den organisatoriske ramme er et samarbejde mellem YoungCare og en kommune, hvis eksisterende ressourcer benyttes, bl.a. musikskolerne, der står for barnets musikundervisning.
Alle 5 landsdelsorkestre har meldt sig som ambassadører, der fremover vil mødes med børnene og give menneskelige og musiske oplevelser i koncertsalen. Projektet kan blive landsdækkende, hvis de resterende kommuner ellers er samarbejdsvillige.

Levende musik i skolen (LMS) er en af de institutioner i Danmark, der har mest erfaring med at præsentere klassisk og ny musik for børn og unge – p.t. med over 2000 koncerter om året fordelt på mere end 50 kommuner. Der foregår en omhyggelig udvælgelse af musikere, ensembler og repertoire, og der eksperimenteres med og udvikles mange forskellige koncert- og formidlingsformer. Lederen af LMS EBBE HØYRUP fortalte om dette arbejde og om de udfordringer, det byder på. Ebbe forstår musikformidlingens udfordring som et "ombygningsarbejde": alle de "brædder", der danner et hegn mellem kunstner og publikum skal afmonteres og genbruges til en bro imellem dem. Et af de centrale greb i den proces er iflg. Ebbe at satse på meget høj kvalitet hos de musikere og ensembler, der sendes ud til skolerne. Han henviste til begrebet "Ønskekvisten", som er udviklet af prof. Jørgen Langsted og andre forskere ved AU for at kunne begrebsliggøre forskellige aspekter af kunstnerisk kvalitet: Kunnen, Skullen og Villen er de tre afgørende parametre, som i denne kontekst kan oversættes til: Musikernes professionalisme og bevidsthed om fremførelsens tilrettelæggelse, Musikkens og fremførelsens relevans for målgruppen, Kommunikationsgraden (med Valbergs begreb: graden af Hen-vendthed).

Klassisk musik er ikke bare instrumentalmusik for symfoniorkester, men også vokalmusik – herunder opera! KAJA OG NIELS PIHL nok de danskere, der har mest erfaring med at præsentere opera for børn. Musikteatret UNDERGRUNDEN har boret i børns og voksnes fordomme om opera i fire årtier, og de bliver ved med at udfordre os og finde nye måder at gøre opera levende på – for børn og andre med åbent sind.

Kaja og Niels gjorde rede for tre måder at tilrettelægge en børne-opera på: 1) Bearbejdning af en eksisterende voksenopera, 2) collage-opera med sammenstilling af satser/numre/korte uddrag fra forskellige værker, 3) nye (og gamle) originalværker for børn. De demonsterede de to første typer med hhv. *Boris Barnemorder* (bearbejdning af Mussorgskijs Boris *Godunow*) og *Rødhætte* (med musik af bl.a. Rossini, Offenbach og Wagner). Brugen af hånddukker, masker og meget enkel scenografi er bevidst 100% synlig – der er ikke gjort noget forsøg på at skjule forestillingens "maskinrum". Omvendt er der streg under live-aspektet af fremførelsen – som teknisk kaldes singback, altså live sang over præindspillet musik. Undergrunden synes, at deres børneforestillinger skal have en morale: dette opdragende eller dannende aspekt er dog klart underlagt en dialog- og oplevelsesbaseret form.
(Man kan læse mere om Musikteatret Undergrunden på: www.undergrunden.com).

Klassisk vokalmusik er ikke bare opera – det er også danske sange, salmer og kirkemusik. MADS BILLE fortalte historien om et i udgangspunktet (1980erne) lokalt initiativ, der stille og roligt har vokset sig stort og nationalt. Ud af miljøet omkring Herning Kirkes Drengekor voksede først Den jyske Sangskole, og senest har Mads Bille & co. fostret en plan om et landsdækkende sangtalent-arbejde baseret på 7 "kraftcentre" uden for hovedstaden. Foredraget hed "Ligesom Team Danmark, bare med sang", og Mads forklarede, hvordan han havde lært af forholdene i sportens verden, at det ikke nytter at forsøge at være 'direktøren for det hele' – som mange klassiske ildsjæle er – man må skabe en arbejdsdeling og et holdbart koncept, før der kan opstå et "dynamisk kormiljø". Rammerne har uhyre stor betydning for at børnene kan folde sig ud, og de involverede (fra sangpædagoger til forældre) skal bevidst tage sig af barnets behov fra forskellige vinkler. Hvis der skal skaffes penge – og det skal der – er det også vigtigt at 'historien bliver fortalt, og det er iflg. Mads en af dirigentens vigtigste roller!

Kommuner, kulturinstitutioner og uddannelsesinstitutioner kan spille sammen på mange måder. CONNIE KOCH RASMUSSEN fra lærereruddannelsen UCL i Odense fortalte om et samarbejde på Fyn, hvor en helt almindelig folkeskole har været i centrum. Spørgsmålet var "Hvordan fylder vi en folkeskole med musik?". Et svar er (forhåbentlig) "Max Musik", som er et samarbejde mellem folkeskole, konservatorium og symfoniorkester. Connie fremlagde præmisserne og de grundlæggende pædagogiske og praktiske forudsætninger for projektet, bl.a. vigtigheden af at børnene har og føler ejerskab til projekterne. De skal møde den klassiske, symfoniske musik på mange forskellige måder, f.eks. gennem bevægelse og tegning. Først når det grundlag er etableret, kan de for alvor give "udtryk for indtryk", altså omsætte deres musikoplevelser i kreative udtryk.

Førstedagens sidste oplægsholder var MOGENS CHRISTENSEN fra konservatoriet i Esbjerg (nu en del af Syddansk Musikkonservatorium og Teaterskole), hvor han er professor i musikformidling. Mogens er også komponist, og han har arbejdet med konferencens problemstillinger i mange år. Han fortalte om, hvordan han som barn havde fået et uafrysteligt kick ved at lytte til en plade med klassisk musik, som hans tante havde kasseret. Mange år og en lang uddannelse senere skulle man så tro, at professoren vidste hvad musik er og hvordan den skal formidles. Men sådan er det ikke for Mogens, som har bevaret sin nysgerrighed og spændt den for en lang række praktiske projekter, dokumenteret i en række udgivelser, senest …*Sed vitæ. Om at så en tanke i stedet for at omplante viden.* Mogens formulerede mange vigtige kritiske pointer, bl.a. at der er et udtalt behov for at de store klassiske musikinstitutioner – orkestrene og konservatorierne – reflekterer over deres værdier og ekspliciterer dem. Det er ikke længere en nødvendighed eller en selvfølge, at klassisk musik bidrager til samfundets overlevelse eller udvikling. Der skal argumenteres for, at denne musikkultur kan noget særligt, som også moderne børn (og voksne) har brug for. Den diskussion er dårligt kommet i gang.

SIGURD BARRETT OG NIKOLAI HANSEN åbnede konferencens anden dag med en meget veloplagt og stramt komponeret børnekoncert med ASO (dir. Michael Bojesen). Koncerten var faktisk en eksemplarisk demonstration af det, Tony Valberg kalder "Dialog- og oplevelseskoncerten", hvor publikum inddrages - bl.a.

som sangere. Udover den kendte symfoNI-sang og den nye sang om Musikkens hus rummede koncerten desuden bl.a. en symfonisk olympiade (med discipliner som vægtløftning for strygere, stafetløb for blæsere, synkronsvømning og boksning for basuner) og et rørende musikeventyr om sommerfuglen og kålormen til Ravels ordløse musikalske fortælling om *Skønheden og udyret* (fra *Gåsemors fortællinger*).

Efter koncerten fortalte Sigurd og Nikolai om arbejdet med TV-serien *Sigurd og Symfoniorkestret* (i alt 15 udsendelser produceret 2001-04): om den udfordring det var at få Radiosymfoniorkestrets musikere med på legen, og om udviklingen af den faste struktur i udsendelserne, som gør dem umiddelbart genkendelige for børnene. Dialogen med og spørgsmålene fra konferencedeltagerne gjorde det bl.a. klart, at konservatorierne har et stort, men måske ikke erkendt ansvar for at klæde de kommende orkestermusikere på til at stå over for et børnepublikum. Formidlings- og relationsarbejde bør fylde meget mere i musikeruddannelserne. Konferencens perspektiv blev herefter internationalt: vi fik fornemme oplæg om det pædagogiske arbejde hos Berliner Philharmonikerne og New York Philharmonikerne, hvor det er superprofessionelle specialister, der tager sig af 'Outreach'en', og til sidst med en jordnær og hjertevarm redegørelse for Nalle-koncerterne hos Malmö Symfoniorkester, hvor det er to af orkestrets egne musikere, der har udviklet og gennemfører børnekoncertkonceptet.

CATHY MILLIKEN fortalte om Berliner POs meget omfattende pædagogiske program, som det har set ud i Simon Rattles 'regeringstid'. Hun beskrev og gav film- og workshopeksepler på fem forskellige delprogrammer: (1) Kreative projekter, hvor børn komponerer, danser, remixer – til slut sammen med orkestret; (2) "Mød orkestret", som er familiekoncerter modereret af orkestermusikere; (3) "Udvikling af nye talenter", som bl.a. består af en kompositionskonkurrence og en koncert, hvor områdets skoleorkestre spiler sammen med BPO; (4) "Interkulturelle møder", som består af workshops med etnisk dans og musik; (5) Træningskurser og workshops af mange forskellige slags, og med forskellige målgrupper. Et meget interessant eksempel (dog ikke med børn) var et projekt med indsatte i et af Berlins fængsler, som producerede en film med delvist selvgjort musik, baseret på Wagners *Rhinguldet*.

Spørgsmål fra salen gjorde det klart, at disse projekter (herunder instrumenter til børnene i nogle af projekterne) er finansieret via fonde og af private virksomheder, og at det er frivilligt for orkestrets musikere, om de vil deltage som formidlere, moderatorer osv. Det er nok 20-30% af orkestrets 120 musikere, der involverer sig aktivt.

DAVID WALLACE er violinist og bratschist og leder af NY Philharmonics' Outreach program. Han fortalte især om tre underprogrammer: 1) The school partnership program, 2) the Teaching Artists program, og 3) Young composers programmet. Det første ligner på mange måder de danske LSOs skolekoncertprogrammer. Elever fra 3., 4.og 5. klasser i alle NYs 5 distrikter kommer efter forberedelse til koncert med NYP i den flotte Avery Fisher Hall.

TA programmet er derimod uhyre udansk. De såkaldte 'Teaching artists' er ikke NYP musikere, men særligt ansatte musikere på samme musikalske niveau, som på basis af pædagogiske kvalifikationer og erfaring med klasse/gruppeundervisning sendes ud i orkestrets kontaktskoler og underviser børnene i klassisk musik ud fra avancerede pædagogiske idéer og lang tids kontakt/relation. David demonstrerede i workshopform, hvordan TA programmet arbejder ud fra et princip om aktiv deltagelse, hvor 'eleverne' sættes i komponistens eller musikernes sted: der skal træffes valg om hvordan musikken skal lyde (fortolkes), og det skal diskuteres hvordan den måde musikken lyder på afspejler menneskers liv. "Metaforisk musiklytning" er et middel til at åbne musikkens semantiske betydningslag: lytteren guides til at opleve musikkens eksistentielle betydning gennem spørgsmål som: "Hvad ville denne variation betyde, hvis melodien udtrykte en side af en persons (f.eks. dit eget) liv?"

Arbejdet med at vække børns kreative potentiale som komponister er ikke principielt forskelligt fra projekter gennemført i Danmark, men man bliver alligevel imponeret over omfanget af denne indsats, og over den systematik og refleksion der præger processen fra (1) indledende udforskning af de klassiske instrumenters lydverden over (2) idéer til melodiske, harmoniske og klanglige elementer til (3) en gradvis formning af stykkets elementer til en helhed – der så til sidst spilles af orkestret! Wallace har skrevet bogen *Reaching Out. A Musician's Guide to Interactive Performance* om dette arbejde.

HELENA GUSTAFSSON OG GABRIELLA BERGMAN er to musikere fra Malmö Symfoniorkester, som i de senere år har fået frie hænder til at opbygge et børneprogram. Det er blevet til *Nalle-koncerterne*, hvis vision det er, at det for børn skal være lige så naturligt at gå til klassisk koncert som at gå til sport. Konceptet består af 4 delprogrammer: (1) 6 årlige familiekoncerter, hvortil manuskriptet er nedskrevet og planlagt til mindste detalje. Disse koncerter har altid et tema og en specifik alders-målgruppe; (2) Koncerter og projekter for skolebørn – typisk med kulmination i en koncert hvor en hel skole medvirker; (3) Koncerter med børn, der allerede spiller et instrument. Børnene spiller i instrument-grupper, først i koncerthusets foyer, senere i koncertsalen med orkestret; (4) Ungdomsorkesterkoncerter, hvor unge musikere gæster orkestret.
Helena og Gabriella viste mange eksempler på de kreative og yderst forskellige aktiviteter og initiativer, bl.a. en film, skrevet, instrueret og spillet af børn ud fra deres oplevelse af Sjostakovitj' op. 110a (den 8. strygekvartet i versionen for strygeorkester), og et spil/en "App" til smartphones, hvor børnene skal "finde de gemte sange i Nalles verden". Nalle er helt klart en fætter til ASOs Chopingo, og på ASOs hjemmeside er der spil, som ligner!

Afslutningsvis fastslog performeren og slagtøjsspilleren THOMAS SANDBERG, der laver ca. 250 skolekoncerter om året, at der *ikke* er nogen principiel forskel på koncerter for børn og voksne, og at genre- og værdibaserede opdelinger i f.eks. klassisk og rytmisk ikke har nogen gyldighed i det praktisk arbejde med børn. Han bandt en smuk sløjfe på konferencen ved at fortælle, hvordan Tony Valbergs redegørelse for den relationsbaserede koncert havde givet ham et nyt redskab til at forstå sin egen praksis, og at konferencen i det hele taget havde givet inspiration til at dyrke alle aspekter af den direkte kontakt med børnene. Dette demonstrerede han så i en forrygende performance båret af ønsket om at kommunikere og komme i kontakt – med alle musikalske midler!

Konferencen gav deltagerne stof til eftertanke – og inspiration til nye aktiviteter. De begreber, Tony Valberg introducerede på førstedagen, bundfældede sig stille og roligt og blev til en fælles referenceramme, som man kunne anvende på konferencens øvrige indlæg. De mange fortællinger om gennemførte og planlagte aktiviteter viste både klare fællestræk og vigtige forskelle, der kan vise sig frugtbare i arbejdet for den symfoniske musiks fremtid – som begynder med børn. **Døren til festen er åben.**

Thomas Sandberg, performer og slagtøjsspiller

KONFERENCEN ER EN DEL AF PROJEKETET BØRNENES VEJ TIL MUSIKKENS HUS OG ER HERIGENNEM STØTTET AF:

KULTURMINISTERIET
NORDEA-FONDEN
DET OBELSKE FAMILIEFOND
AUGUSTINUS FONDEN
SPAR NORD FONDEN
AALBORG KOMMUNE

BESØG OS PÅ:

AALBORGSYMFONI.DK
FACEBOOK.COM/AALBORGSYMFONI
CHOPINGO.DK

***

AALBORG SYMFONIORKESTER
KJELLERUPSGADE 14
9000 AALBORG

AALBORG SYMFONIORKESTER